

2010-cu ilin yanvar-sentyabr ayları üçün Azərbaycan Respublikasının

TƏDİYƏ BALANSI¹

Əvvəlki illərdə olduğu kimi 2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında da xarici iqtisadi əməliyyatlar neft-qaz sektoru üzrə müsbət saldoya, qeyri-neft sektoru üzrə isə mənfi saldoya malik olmuşdur.

Neft-qaz sektoru üzrə ümumi daxilolmalar əsasən neftin və təbii qazın ixracı və bu sektora cəlb edilən xarici kapitalın hesabına formalaşır. Bu sektor üzrə ödənişlər isə mənfəətin və investisiyaların repatriasiyasını, avadanlıqların və xidmətlərin idxalını əks etdirir. 2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında neft-qaz sektoru üzrə yaranmış ümumi müsbət saldo 15.3 mlrd. \$ olmuşdur.

Tədiyə balansının əsas göstəriciləri

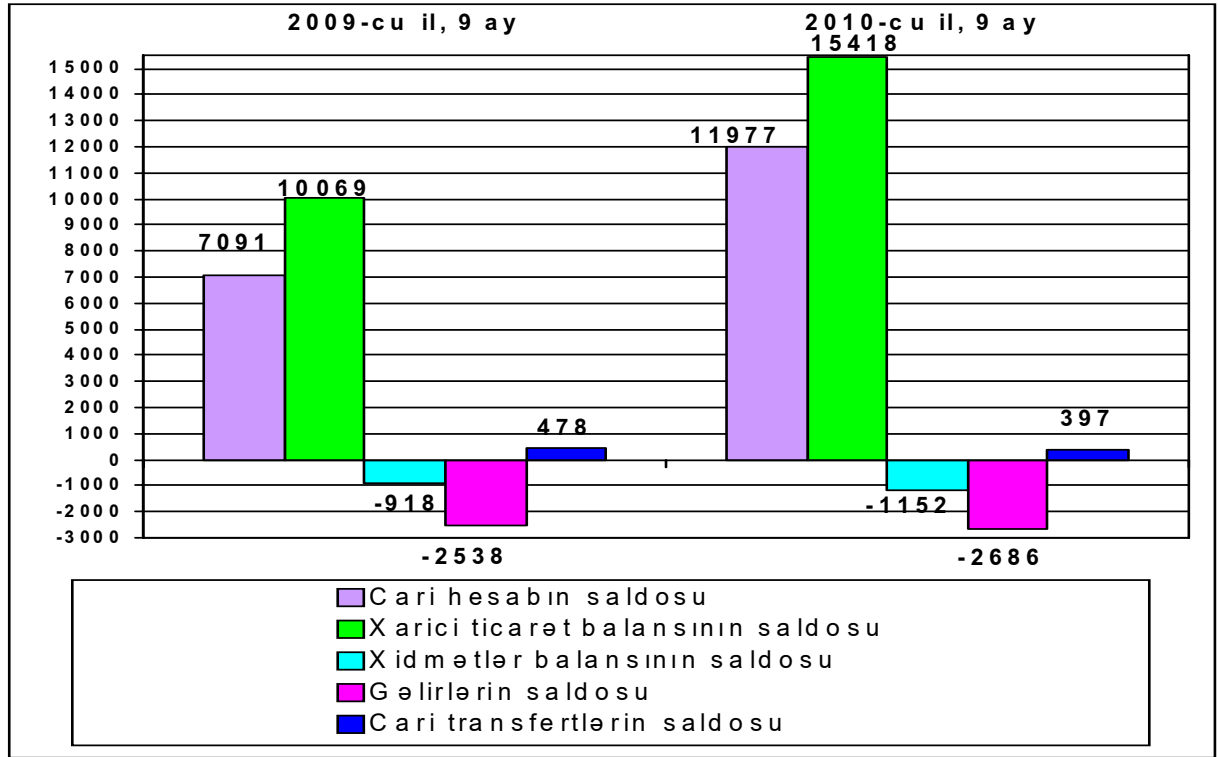
	Mln. \$	
	2009-cu il, 9 ay	2010-cu il, 9 ay
<i>I. Cari əməliyyatlar hesabının saldosu</i>	7090.9	11977.1
Xarici ticarət balansı	10068.5	15417.7
Xidmətlər balansı	-917.7	-1152.0
Gəlirlər balansı	-2538.0	-2685.6
-İnvestisiya gəlirlərinin repatriasiyası	-2340.0	-2216.1
Cari transfertlər balansı	478.1	397.0
<i>II. Kapitalın və maliyyənin hərəkəti hesabının saldosu</i>	-6156.7	-3673.0
Birbaşa investisiyalar	96.1	325.8
- Azərbaycanca cəlb olunmuş	2104.9	2271.9
- Xaricə yönəldilmiş	-225.9	-170.4
- İnvestisiyaların repatriasiyası	-1782.9	-1775.7
Kreditlər və digər investisiyalar	-6252.8	-3998.8
<i>III. Tədiyə balansının ümumi saldosu (Ölkənin ehtiyat aktivlərinin dəyişməsi)</i>	934.2	8304.1

Cari əməliyyatlar hesabı

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında cari əməliyyatlar hesabında 12.0 mlrd. \$ məbləğində profisit yaranmış, o cümlədən neft-qaz sektoru üzrə cari hesabın profisiti 15.4 mlrd. \$ məbləğində olmuşdur. Neft-qaz sektorunun profisiti qeyri-neft sektoru üzrə cari hesabın 3.4 mlrd. \$ məbləğində kəsirini tam örtmüşdür.

¹ Tədiyə balansının metodoloji tərtibatı ilə bağlı http://cbar.az/assets/1186/final_metod.pdf sahifəsinə müraciət edilə bilər.

Mln. \$

Xarici ticarət balansı

Xarici ticarət dövriyyəsi 24.7 mlrd. \$ təşkil etmiş və *xarici ticarət balansı* 15.4 mlrd. \$ məbləğində müsbət saldo ilə nəticələnmişdir.

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında Azərbaycanın dünyanın 140-dan çox dövləti ilə ticarət əlaqələri olmuşdur. Xarici ticarətin 12%-i MDB üzvü olan dövlətlərin, 88%-i isə digər xarici dövlətlərin payına düşür. Dövlətimizin İtaliya, ABŞ, Fransa, İsrail, Rusiya, Türkiyə, Birləşmiş Krallıq, Ukrayna, İndoneziya və Malayziya ilə daha intensiv ticarət əlaqələri olmuşdur. (Ümumi ticarətdə bu ölkələrin payı 70.6% təşkil etmişdir).

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici ticarət üzrə əsas tərəf müqabilləri (Mln. \$)

	<i>Əmtəə dövriyyəsi</i>	<i>İxrac</i>	<i>İdxal</i>	<i>Saldo</i>
<i>İtaliya</i>	5776	5701	75	+5626
<i>ABŞ</i>	2154	1988	166	+1822
<i>Fransa</i>	1776	1696	80	+1616
<i>İsrail</i>	1572	1516	56	+1460
<i>Rusiya Federasiyası</i>	1337	589	748	-159
<i>Türkiyə</i>	1233	753	480	+273
<i>B.Krallıq</i>	1111	887	224	+663
<i>Ukrayna</i>	994	682	312	+370
<i>İndoneziya</i>	852	850	2	+848
<i>Malayziya</i>	667	637	30	+607
<i>Başqaları</i>	7271	4781	2490	+2291
<i>Cəmi</i>	24743	20080	4663	+15417
<i>O cümlədən:</i>				
<i>MDB dövlətləri</i>	2962	1613	1349	+264
<i>Digər dövlətlər</i>	21781	18467	3314	+15153

Əmtəə ixracı. Hesabat dövründə əmtəə ixracı 20.1 mlrd. \$ təşkil etmişdir. İxrac olunmuş malların strukturunda neft-qaz məhsullarının payı 95.2% olmuşdur.

Xarici dövlətlərə 18.4 mlrd. \$ neft məhsulları ixrac olunmuş, ixrac olunmuş neft məhsullarının 1164.6 mln. \$-ı neft emalı məhsullarının, 17.3 mlrd. \$-ı isə xam neftin ixracının payına düşür.

İxrac olunmuş xam neftin 16.3 mlrd. \$ Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkəti (ABƏŞ) tərəfindən hasil olunmuş neftin ümumi dəyəridir. İxrac olunmuş ümumi xam neftin 943.6 mln. \$ isə digər müəssisələr tərəfindən xaricə göndərilmişdir ki, bunun da 87.6 mln.\$ Şahdəniz yatağından hasil edilmiş kondensatın, 855.9 mln. \$ isə ARDNŞ-nin payına düşür.

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında ölkənin **qeyri neft-qaz** ixracı 974.5 mln. \$ olmuşdur.

İxracın strukturu

	2009-cu il, 9 ay		2010-cu il, 9 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İxrac - cəmi	14790.1	100.0	20080.2	100.0
o cümlədən:				
1.Yanacaq-xammal məhsulları	14180.0	95.9	19301.1	96.1
- neft-qaz məhsulları	14018.0	94.8	19105.6	95.1
- digər xammal	162.0	1.1	195.5	1.0
2.Maşın və avadanlıq	214.8	1.5	287.2	1.4
3.İstehlak malları	370.8	2.4	479.3	2.4
4.Digər mallar	24.5	0.2	12.6	0.1

Əmtəə idxalı. Hesabat dövründə əmtəə idxalı 4.7 mlrd. \$ təşkil etmişdir. İstehlak mallarının idxalının ümumi dəyəri isə 2105.2 mln. \$ olmuş, bunun da 727.2 mln. \$-ı ərzaq məhsullarının payına düşür.

İdxalın strukturu

	2009-cu il, 9 ay		2010-cu il, 9 ay	
	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə	Məbləğ, mln.\$	Xüsusi çəkisi, %-lə
İdxal-cəmi	4721.6	100.0	4662.5	100.0
cümlədən:				
1.İstehlak malları	2020.1	42.8	2105.2	45.2
- ərzaq məhsulları	609.9	12.9	727.2	15.6
- digərləri	1410.2	29.9	1378.0	29.6
2.İnvestisiya yönümlü mallar	564.3	12.0	477.3	10.3
- beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları	327.5	7.0	371.4	8.0
- digərləri	236.8	5.0	105.9	2.3
3. Digər mallar	2137.2	45.2	2080.0	44.5

İdxalın strukturunda xarici investisiyalar hesabına gətirilmiş maşın-avadanlıqların və malların xüsusi çəkisi 10.3% təşkil edərək 477.3 mln. \$ olmuşdur. Bunun 77.8%-ni beynəlxalq neft-qaz kontraktları çərçivəsində istifadə olunmuş investisiyalar hesabına idxal edilmiş mallar təşkil edir. Bundan başqa ölkəyə ümumi məbləği 2080.0 mln. \$ olan istehsal təyinatlı maşın-avadanlıq, kimya, qara və əlvan metal məhsulları da gətirilmişdir.

Xidmətlər balansı

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında xarici dövlətlərlə Azərbaycanın iqtisadi əlaqələrində qarşılıqlı xidmətlər əsas yerlərdən birini tutmuş və bu xidmətlərin ümumi həcmi 4151.4 mln. \$ təşkil etmişdir. Bunun 2651.7 mln. \$-ı qeyri-rezidentlər tərəfindən Azərbaycanın rezidentlərinə, 1499.7 mln. \$ isə Azərbaycan rezidentlərinin xarici ölkələrin rezidentlərinə göstərilən xidmətlərdir. Beləliklə, xidmətlər balansının saldosu mənfi 1152.0 mln. \$ olmuşdur.

Qarşılıqlı xidmətlər dövriyyəsinin 25.7%-i nəqliyyat xidmətləri üzrə aparılan əməliyyatların payına düşür. Ümumi dəyəri 1065.4 mln. \$ olan nəqliyyat xidmətlərinin 55.7%-i Azərbaycan rezidentlərinin xarici dövlətlərin nəqliyyat sistemlərindən istifadə etmələri ilə əlaqədardır.

Azərbaycanın rezidentlərinin qeyri-rezidentlərə göstərdikləri nəqliyyat xidmətlərinin ümumi dəyəri isə 471.7 mln. \$ təşkil etmişdir.

Hesabat dövründə xarici ölkə vətəndaşlarına turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri 435.8 mln. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bunun 35.6%-i qeyri-rezidentlərin Azərbaycana işgüzar səfərləri ilə bağlıdır.

Öz növbəsində xarici ölkələr tərəfindən Azərbaycan rezidentlərinə turizmlə bağlı göstərilən xidmətlərin dəyəri əvvəlki ilin müvafiq dövrünə nisbətən 2 dəfə artaraq 496.7 mln. \$ məbləğində olmuşdur. Bunun 76.6%-i Azərbaycan vətəndaşlarının şəxsi səfərləri ilə bağlı xarici ölkələrdə olarkən sərf etdikləri vəsaitlərin (məlik idxal üçün vəsaitlər istisna olmaqla) payına düşür.

Ümumiyyətlə, qarşılıqlı xidmətlərin ölkənin xarici dövlətlər ilə əmtəə və xidmətlər üzrə ümumi idxal-ixrac dövriyyəsinə xüsusi çəkisi 14.4% təşkil etmişdir.

Gəlirlər balansı

Hesabat dövründə gəlirlər üzrə daxilolmaların və ödənişlərin ümumi dövriyyəsi 3287.4 mln. \$-a çatmışdır. Bunun 90.8%-ni (2986.5 mln. \$) Azərbaycandan ödənişlər təşkil edir. Bu məbləğin isə əsas hissəsini (2246.1 mln. \$) beynəlxalq neft-qaz konsorsiumları üzrə xarici investorların payına düşən gəlirlərin repatriasiyası (əsasən xam neft şəklində), qeyri-rezidentlərə ödənilmiş əmək haqları (87.7 mln. \$) və xarici kreditlərdən istifadəyə görə ödənilən faizlər (139.2 mln. \$) təşkil edir.

Cari transfertlər balansı

Cari transfertlər üzrə xarici ölkələrlə aparılan əməliyyatların ümumi dəyəri 1.6 mlrd. \$ məbləğində qiymətləndirilmişdir. Bu məbləğin 62.1%-ni ölkəyə daxilolmalar təşkil edir.

Cari transfertlər üzrə ümumi daxilolmaların 94.2%-ni xarici ölkələrdən fiziki şəxslərin pul baratları, 2.2%-ni ölkəyə gətirilən humanitar idxal mallarının dəyəri, 3.6%-ni isə digər daxilolmalar təşkil edir.

Bütövlükdə, cari transfertlər üzrə əməliyyatların müsbət saldosu 397.05 mln. \$ təşkil etmişdir.

Kapitalın və maliyyənin hərəkəti

2010-cu ilin yanvar-sentyabr aylarında xaricdən cəlb olunmuş kapitalın ümumi həcmi əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 1.4 dəfə artaraq 5.7 mlrd. \$ təşkil etmişdir. Bu göstərici əsasən ölkəyə cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların və xarici kreditlərin hesabına formalaşmışdır.

Cəlb olunmuş xarici kapitalın strukturu

	2009-cu il, 9 ay		2010-cu il, 9 ay	
	Mln. \$-la	Xüsusi çəkisi, %-lə	Mln. \$-la	Xüsusi çəkisi, %-lə
Birbaşa investisiyalar	2104.9	51.2	2274.4	40.0
- neft-qaz sektoru	1583.0	38.5	1754.7	30.9
- digər sektorlar	521.9	12.7	519.7	9.1
Kreditlər və digər investisiyalar	2005.0	48.8	3413.7	60.0
- dövlət təminatlı kreditlər	431.7	10.5	499.1	8.8
- dövlət təminatı olmayan kreditlər	580.1	14.1	1887.6	33.2
- neft-qaz sektoru	35.0	0.8	358.4	6.3
- banklar	396.8	9.7	1336.2	23.5
- digərləri	148.3	3.6	193.0	3.4
- digər investisiyalar	993.2	24.2	1027.0	18.0
C Ə M İ	4109.9	100.0	5688.1	100.0

Birbaşa investisiyalar

Birbaşa investisiyalar formasında xaricdən cəlb olunmuş sərmayələrin ümumi məbləği 2274.4 mln. \$ olmuşdur. Bu investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 77.1% təşkil etmişdir. Cəlb olunmuş sərmayələr iri neft-qaz layihələrinin, əsasən BP Eksploreyşn (Şah Dəniz) Ltd. layihəsi və Azərbaycan Beynəlxalq Əməliyyat Şirkətinin Azəri-Çıraq-Günəşli yatağında görülən işlərin maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədar ölkə iqtisadiyyatında istifadə olunmuşdur.

Qiymətləndirmələrə görə qeyri-neft sektoruna cəlb olunmuş birbaşa investisiyaların ümumi məbləği 519.7 mln. \$ olmuşdur. Bu da ölkəyə cəlb olunmuş birbaşa xarici investisiyaların ümumi həcmnin 22.8%-ni təşkil etmişdir.

Kreditlər və digər investisiyalar

Əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə hesabat dövründə kreditlər və digər investisiyalar formasında cəlb olunmuş sərmayələrin xüsusi çəkisi xarici kapitalın strukturunda 1.7 dəfə artaraq 60% (3413.7 mln. \$) təşkil etmişdir. Artım əsasən neft-qaz sektoru və banklar tərəfindən cəlb edilmiş kreditlər hesabına olmuşdur. Kreditlərin 20.9%-i (499.1 mln. \$) birbaşa dövlət və dövlət təminatı əsasında cəlb olunmuş kreditlər (beynəlxalq maliyyə və digər təşkilatlar tərəfindən ayrılmış kreditlər), 79.1%-i (1887.6 mln. \$) isə dövlət təminatı olmayan kreditlərdir ki, bunun da 1336.2 mln. \$-ı banklar, 358.4mln. \$-ı neft-qaz sektoru, 193.0 mln. \$-ı isə digər müəssisələr və firmalar tərəfindən cəlb olunmuşdur.

Əvvəlki dövrlərdə cəlb olunmuş kreditlər üzrə hesabat dövründə 1408.7 mln. \$ geri qaytarılmışdır. Qaytarılmış kreditlərin 56.5%-i (796.3 mln. \$) bank sisteminin, 11.4%-i (160.2 mln. \$) dövlət və dövlət təminatı əsasında cəlb olunmuş kreditlərin, 16.1%-i (226.3 mln. \$) neft-qaz sektorunun, 16%-i (225.9 mln. \$) isə digər müəssisələr və firmaların payına düşür.

Ehtiyat aktivləri

Hesabat dövründə ölkənin ehtiyat aktivləri 8304.1 mln. \$ məbləğində artmışdır.